

Janina Mołczanow

Uniwersytet Warszawski
ORCID: 0000-0002-3605-8533
e-mail: jmolczanow@uw.edu.pl

Małgorzata Szupica-Pyrzanowska

Uniwersytet Warszawski
ORCID: 0000-0003-4067-4483
e-mail: m.szupica-pyrz@uw.edu.pl

Rozdział 1

Psycholingwistyka

Streszczenie

Rozdział ten przedstawia kompleksowy przegląd psycholingwistyki, koncentrując się na procesach poznawczych leżących u podstaw rozumienia, rozpoznawania i produkcji mowy. Rozpoczyna się od omówienia interdyscyplinarnych fundamentów tej dziedziny oraz narysowania jej ewolucji – od podejść behawiorystycznych po modele kognitywne i koneksjonistyczne. Znaczna część rozdziału poświęcona jest metodologii badawczej, obejmującej eksperymentalne paradygmaty, takie jak zadania decyzji leksykalnej, metoda torowania, technika przepuszczania, metoda równoczesnego powtarzania i śledzenie ruchu gałek ocznych, a także nowsze metody, w tym paradygmat świata wizualnego, badania online i *crowdsourcing*. Najważniejsze omawiane zagadnienia obejmują modele produkcji, przetwarzania i rozumienia mowy. W szczególności rozdział przedstawia model *feed-forward* oraz modele rozpoznawania słów mówionych, takie jak model TRACE, model kohorty oraz model aktywacji sąsiedztwa. Przetwarzanie zdań analizowane jest zarówno w kontekście modeli dwustopniowych (modularnych), koneksjonistycznych, jak i podejść opartych na ograniczeniach. Rozdział porusza również kwestie związane z wyzwaniem stojącymi przed psycholingwistyką, wśród których znajduje się konieczność uwzględnienia szerszego

Nota bibliograficzna:

Mołczanow, Janina, Szupica-Pyrzanowska, Małgorzata (2025): Psycholingwistyka. [W:] Topczewska, U., Jopek-Bosiacka, A., Leńko-Szymańska, A., Szupica-Pyrzanowska, M. (red.): *Lingwistyka stosowana. Kompedium*, t. II: *Język w badaniach interdyscyplinarnych*, pod red. M. Szupicy-Pyrzanowskiej. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 31–59. DOI: 10.7366/978836809139701.

spektrum języków w celu uzyskania bardziej reprezentatywnych wyników i unikania uogólnień. Na zakończenie omówiono praktyczne zastosowanie psycholingwistyki w edukacji, terapii mowy i sztucznej inteligencji, podkreślając znaczenie teorii psycholingwistycznych zarówno dla zrozumienia mechanizmów językowych, jak i ich implementacji w systemach neuronalnych i obliczeniowych.

Słowa kluczowe: rozpoznawanie (przetwarzanie) mowy, percepcja (rozumienie) mowy, produkcja (wytwarzanie) mowy

Psycholinguistics

Abstract

This chapter provides a comprehensive overview of psycholinguistics, focusing on the cognitive processes underlying language comprehension, recognition, and production. It begins by exploring the interdisciplinary foundations of the field and offering a historical perspective that traces its development from behaviourist approaches to cognitive and connectionist frameworks. A substantial part of the chapter is dedicated to research methodologies, covering experimental paradigms such as lexical decision tasks, priming, gating, shadowing, and eye-tracking along with more recent methods, including the visual world paradigm, online studies, and crowdsourcing. A central focus is placed on the theoretical models of speech production, processing, and comprehension. In particular, the chapter presents the feed-forward model of speech production as well as various models of spoken word recognition, such as the TRACE model, the cohort model, and the neighbourhood activation model. Sentence processing is examined through two-stage (modular) models as well as constraint-based and connectionist models. The chapter also discusses the limitations of current research concerning linguistic diversity, emphasising the overrepresentation of English and the need to include a broader range of languages to ensure more representative and generalisable findings. It concludes by exploring practical applications in education, speech therapy, and artificial intelligence, highlighting the relevance of psycholinguistic theories for understanding not only language mechanisms but also their implementation in both neural and computational systems.

Keywords: speech recognition (processing), speech perception (comprehension), speech production